

**Албул С.В.,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
перший проректор Одеського державного  
університету внутрішніх справ,  
заступник голови Всеукраїнської асоціації  
науковців та фахівців у сфері  
оперативно-розшукової діяльності

## **ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Ефективна протидія злочинності, особливо її організованим формам, неможлива без розуміння тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі або навпаки створенні необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності тощо. Організація протидії їх злочинній діяльності вимагає добування, аналітичної обробки та використання оперативно-розшукової інформації, одержаної у тому числі у зв'язку з застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України [1, с. 3]. Розвідувальна функція являє собою системний елемент оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ та реалізується шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у тому числі із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинності. Враховуючи, що здобуття оперативно значущої інформації знаходиться у площині загальної теорії пізнання, необхідно, за нашим переконанням, вести мову щодо аналізу сутності розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності.

Із філософською концепцією знання і способами його одержання (пізнання) логічно пов'язана філософська теорія свідомості. Пізнання – це процес здобування, накопичення, оновлення і систематизації знання про природу, суспільство і духовний світ людини. Філософська традиція, яка ґрунтується на цих поняттях, характеризує вчення про пізнавальний процес як гносеологію та епістемологію. Поняття «гносеологія» ширше за змістом, воно охоплює будь-які форми і види пізнання людиною навколишнього світу – наукові, донаукові, ненаукові. На наш погляд, стосовно розвідувальної функції ОРД слід застосовувати саме цей термін, адже гносеологія (грец. «gnosis» – пізнання і «logos» – вчення) – галузь філософії, яка вивчає сутність пізнавального процесу, його закономірності та принципи, форми і типи одержання знання про світ в усьому його багатоманітні [2, с. 81-82].

Слід зазначити, що відповідно до розуміння природи суб'єкта, об'єкта пізнавального інтересу та їх взаємодії теорія пізнання в історії філософії набувала різних форм, відтінків і напрямів: ідеалістична чи матеріалістична, споглядальна чи діяльнісна гносеологія. Важливе значення при цьому має проблема визначення основного відправного чинника самого механізму процесу пізнання. Філософи-сенсуалісти (Дж. Локк, Т. Гоббс, Д. Берклі) визнають головним чинником пізнання людські почуття. На думку англійського філософа Дж. Локка, всі людські знання мають чуттєво-досвідний характер, а людська душа – «чиста дошка» (*tabula rasa*), «білий папір без будь-яких знаків та ідей», на якому досвід залишає свої письмена [3, с. 298]. Їх опоненти, філософи-раціоналісти (Р. Декарт, Г.-В. Лейбніц, Б. Спіноза) визнають провідну роль розуму в одержанні знання, вважають його джерелом істини. Р. Декарт був переконаний в тому, що лише розум вказує надійний шлях досягнення істини, оскільки почуття здатні вводити людину в оману. Вчення про методи (шляхи, засоби, прийоми пізнавального процесу) є одним із головних у філософській гносеології. У процесі пізнання використовують методи: 1) емпіричні (грец. *empeiria* – досвід) – визнання основою пізнання досвід; 2) сенсуалістичний (лат. – почуття, відчуття) – метод, який основним засобом одержання знання визнавав відчуття; 3) раціоналістичний (лат. – розумний) – метод, який ставить розум, логічне мислення над почуттями [4, с. 67].

У кожному випадку людина прагне зрозуміти сутність того явища або процесу, що спостерігає, про що розмірковує. Суб'єкт пізнавальної активності завжди прагне достовірного знання, шукає істину. На цьому, за нашим переконанням, будується й, так званий, розвідувальний цикл, який можна визначити як ланцюг певних завдань та їх реалізацію: «постановка завдання» – «здобування інформації (відомостей)» – «аналітична обробка інформації» – «надання результатів (нового знання)» [5, с. 8]. Це без сумніву, притаманне й розвідувальній функції оперативно-розшукової діяльності.

В класичній теорії пізнання центральною є проблема істини, яка концептуально розробляється як самостійна тема [4, с. 291]. При цьому істиною чи оманю вважають відповідність або невідповідність людських знань дійсності, тотожність людської думки, представленої у змісті судження щодо істини і реальності. Питання про відповідність знань дійсності, міру цієї відповідності є одним із найдискутивніших. Пізнання є багатоступеневим, складним, глибоко суперечливим процесом. Це притаманне і його результатам, уявленням про сутність, правильність, достовірність. Такі уявлення і судження забезпечуються різноманітними методами, зумовленими свідомим вибором моделі пізнавальної дії, принципами вивчення об'єкта, висловленими в поняттях попередніх припущень (гіпотез). Гносеологія узагальнює конкретні методи пізнання, якими користуються різноманітні науки (технічні, природничі, суспільні, гуманітарні тощо), виокремлюючи серед них сукупність загально логічних і специфічних методів – індукція і дедукція, аналіз і синтез, аналогія, ідеалізація, типологізація, порівняння (компаративістика) [3, с. 73].

Наукові досягнення останніх десятиріч доповнили гносеологічний інструментарій такими новітніми методами, як синергетика (з'ясування процесу самоорганізації в досліджуваних об'єктах), моделювання (з'ясування властивостей речей і процесів за їх зразками-моделями), системний метод (з'ясування взаємодії окремих частин, що забезпечує органічну цілісність об'єкта), метод додатковості (урахування дії побічних чинників) тощо. За нашим переконанням, вказані новітні методи мають бути притаманними й процесу пізнання під час реалізації розвідувальної функції ОРД щодо своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинності як на тактичному, так і на стратегічному рівнях.

Науковці відмічають, що сучасний етап розвитку науки зосереджує увагу дослідників на необхідності використання міждисциплінарних методів, теорії самоорганізації, альтернативістики з урахуванням методологічних у гносеологічному сенсі понять «невизначеність», «вірогідність», «віртуальність», «випадковість», «не лінійність», «біфуркація» та «флуктуація», які сукупно відображають характеристики несталого, складного і рухливого світу [6, с. 84]. Якісно нові наукові досягнення значно розширюють діапазон гносеологічного знання, однак, породжують нові проблеми. Кожна теорія істини потребує визначення критерію її достовірності (відповідності реальності). Серед численних її критеріїв найважливішим, на думку багатьох фахівців, є практика – різноманітна доцільна, цілеспрямована, пізнавально-творча, конструктивна діяльність людей. Завдяки такій діяльності здобуті у процесі пізнання знання про реальність використовуються суспільством у практичних, життєво необхідних цілях, зокрема, у правоохоронній діяльності. Аксіоматичним є твердження про те, що саме людська практика є джерелом пізнання, його критерієм і метою. У практичній пізнавальній діяльності приховані мотиви творчої активності суб'єкта, його постійне бажання створення нового (інноваційне мислення і діяльність) або вдосконалення існуючого. Крім практики, науці відомі й інші критерії істини: логічна несуперечливість, досвід, інтуїція [2, с. 77]. Практика не є чимось абсолютним і незмінним, її зміст, форми і мета багато в чому визначаються обставинами людського буття, ситуацією, в якій перебуває людська спільнота, суспільство, на ній позначаються «виклики часу». Однак практичні потреби ініціюють процес пізнання, у практичній діяльності життя верифікує його результати, застосовує набуте знання в конкретній, в тому числі оперативно-розшуковій діяльності.

Отже, філософська теорія пізнання вивчає процеси, закони, форми і методи одержання знання про навколишню реальність, окреслює шляхи досягнення об'єктивної істини. У раціональному пізнанні істинним має бути не тільки кінцевий результат пізнання, а й метод його одержання. Важливим завданням цього методу є виявлення взаємозв'язків, які надають світові цілісності, з'ясування глибинних причин постійного розвитку. За нашим переконанням, успішна реалізація розвідувальної функції оперативно-розшукової

діяльності органів внутрішніх справ багато в чому залежить від її комплексного наукового обґрунтування на підставі глибинного розуміння гносеологічної складової. Саме в цьому може бути розкрита сутність розвідувальної функції як системного елементу оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ.

1. Albul S.V. Criminal Intelligence as a Function of Operatively-Search Activity: European Experience and Ukrainian Prospects // European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg. – 2015. – № 2. – P. 2-6.
2. Ивакин А.А. Краткий очерк общей философии / А.А. Ивакин. – Одесса : АстроПринт, 1999. – 103 с.
3. Жоль К.К. Философия и социология права: учебное пособие. – К.: Юринком Интер, 2000. – 480 с.
4. Киричок О.Б. Філософія: підручник / О.Б. Киричок. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – 381 с.
5. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
6. Гордієнко С.Г. Щодо сутності та змісту розвідувальної діяльності / С.Г. Гордієнко // Вісник Луганської академії внутрішніх справ ім. 10-річчя незалежності України. – Луганськ, 2004. – С. 81-89.

**Андрусенко С.В.,**  
кандидат юридичних наук, доцент,  
заступник начальника  
кафедри ОРД ФПФПКМ  
Одеського державного  
університету внутрішніх справ

### **ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО БЕЗВІСНО ВІДСУТНІХ ОСІБ**

У відповідності до п. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» однією з підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації про осіб безвісно відсутніх[1]. До таких осіб відносять тих, хто без видимих причин зник зі свого звичного оточення, постійного місця проживання чи постійного місця роботи, стосовно яких до органів внутрішніх справ надійшли заяви чи повідомлення про зникнення і є підстави вважати, що вони стали жертвами злочину чи нещасного випадку. Такі заяви чи повідомлення можуть надійти від родичів і близьких особи, яка безвісно відсутня, від посадових осіб житлово-комунальних органів місцевої влади і місцевого самоврядування. Повідомлення про осіб, які безвісно відсутні також може бути отримано із засобів масової інформації, інформація про зникнення може міститися в матеріалах